

ÇOCUK DERGİLERİNDE İLETİ ÇÖZÜMLEMESİ(*)

Ass. Turhan BARAZ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim için yapılan değişik tanımlardan biri de “bireye kendi yaşantıları yoluyla istendik davranışlar kazandırma sürecidir”. Burada sözü edilen “istendik davranışlar” eğitim amaçları olarak da kullanılabilir. Bireye kazandırılmak istenen davranışlardan biri ve belki de en önemlisi dile ilişkin olanıdır. Eğitimle birey anadilini anlama, konuşma (sözlü anlatım), okuma, yazma (yazılı anlatım) yönlerinden yeterli düzeye getirilmeye çalışılır.

Okul çağına gelen çocuğa okulda ilk okuma, yazma dersleri verilir. Bir yandan çocuğu okuma tekniği ve becerisi kazandırılırken öte yandan okuma yoluyla onun diğer alanlarda bilgisini arttırmaya, duygusal yaşantısını zenginleştirmeye fırsat ve olanaklar yaratılmaya çalışılır.

(*) Bu çalışmada, İBF Doktora programı çerçevesinde Prof. Dr. Cevat ÇAPAN'ın yönetiminde yürütülen Davranış Bilimleri Semineri için hazırlanan ödevin gözden geçirilmiş biçimidir. Çalışmanın yönlendirilmesindeki değerli katkılarından ötürü Sn. Prof. Dr. Cevat ÇAPAN'a, gözden geçirilmesindeki değerli öneri ve katkılarından ötürü de Sn. Doç. Dr. Yahya ÖZSOY'a teşekkür ederim. T.B

Okul çağı çocuğuna çok değişik okuma kaynaklar sunulabilir. Çocuklara sunulan okuma kaynakları arasında ders kitapları, yardımcı ders kitapları, ders dışı kitaplar, dergiler ve gazeteler sayılabilir. Bunlardan dergilerin kimileri, doğrudan ders ve ünite dergileri olarak sunulabildiği gibi kimileri de daha çok ders dışı okumaya yönelik çocuk dergileri niteliğiyle sunulmaktadır.

Bizde çocuk dergilerinin başlangıcı Tanzimat döneminde görülmektedir. 1869'da Mümeyyiz, 1875'de Etfal ile başlayan çocuk dergileri 1928 Harf Devriminden sonra daha çoğalmıştır. 1928-1945 yılları arasında 23 çocuk dergisinin yayınlandığını görüyoruz. Günümüzde batıdan alınıp çevrilerek yayınlanan çizgi romanlarla birlikte çocuklara sunulan dergi türündeki yayınların sayısı oldukça artmıştır. Giderek günlük gazeteler de özel çocuk dergileri yayınlamaya başlamışlardır.

Problem

Çocuklarımıza sunulan bu yayınların eğitsel nitelikleri üzerinde durulması gerekir. Çocuklarımızın eline verdiğimiz bu dergiler okunabilirlik yönünden, içerik yönünden hangi nitelikleri taşıdıklarının bilinmesinde yarar vardır. Oysa bu tür yayınların tümü için değil, bir teki için bile yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Amaç

Araştırmanın amacı çocuk dergilerinin niteliklerini ortaya çıkarmaktır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Dergilerin:

- 1— Biçimi,
- 2— İçerikleri,
- 3— Dil ve anlatımı nasıldır?

Önem

Araştırma sınırlı ölçüde de olsa günümüzde yayınlanmakta olan iki derginin durumu belirleyecektir. Bulguları, dergi seçimi ve önerisi yapacak olan eğitimcilere, ana babalara belirli bazı ölçüler verebilir.

Araştırmada kullanılan yöntemler, değişik çocuk yayınlarının incelenmesinde kullanılabilir.

Araştırma, bu alanda yapılacak yeni araştırmalara yol gösterebilir.

Sayıtlar

Araştırmada şu temel sayıtlardan hareket edilmiştir:

1 Çocuk dergileri, dergilerin boyutları, sayfa sayısı, kapak, kağıt, renk, sayfa düzeni; konuları, konu yerleri, konu zamanı, anlatım biçimleri yönlerinden incelenebilir.

2 İncelemede ele alınan nitelikler sayısal olarak belirlenebilir.

Sınırlılıklar

Çocuk dergisi sayılabilecek dergi çoktur. Araştırmada günlük iki gazete tarafından çıkarılan 2 dergi ele alınmıştır.

Ele alınan dergilerin 1979 yılındaki 12'şer sayısı incelenmiştir.

Dergilerin biçimi, içeriği, dil ve anlatımı değerlendirilmiştir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırma durum saptama türünde olan betimsel bir araştırmadır.

Araştırma için Milliyet ve Tercüman Çocuk dergileri seçilmiş ve bu dergilerin 1979 yılında yayınlanan 12'şer sayısı ele alınmıştır.

Dergilerin:

a) Biçimsel özellikleri, kapak durumu, kapakların kullanılış biçimi;

b) İçerikleri; konu türü, roman, öykü (çizgi-düzyazı), ansiklopedik bilgiler, eleştiri, söyleşi, bilmece-bulmaca, oyun, şiir, TV-Sinema, okur sayfası vb. ile; öykü, roman, şiirlerde konunun geçtiği yer, zaman;

c) Kullanılan dilin niteliği, sözcük türleri, anlatım biçimlerine ilişkin veriler toplanmıştır.

Toplanan verilerden sayıya dönüştürülebilirler yüzdelik oranlarla, diğer veriler düz anlatımla verilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde önce incelenen iki dergiye ilişkin bulgular ortak verilecek, daha sonra iki dergi ayrı ayrı ele alınacaktır.

1 Dergilerin Biçimsel Nitelikleri

İki dergi de gazetelerin adlarını öne getirilmesiyle başlayıp Çocuk Dergisi ile adlandırılmaktadır: Milliyet Çocuk Dergisi, Tercüman Çocuk Dergisi.

Dergilerin ikisi de haftalıktır. Milliyet Çocuk Dergisi haftanın Pazartesi günleri, Tercüman Çocuk Dergisi haftanın Cuma günleri yayınlanmaktadır.

Dergiler yılın 52 haftasında yayınlanmaktadır.

Dergilerin boyutları 19,5 x 27 cm'dir.

Dergilerin sayfa sayıları her hafta aynıdır, değişmemektedir. Milliyet Çocuk Dergisi 66 sayfa, Tercüman Çocuk Dergisi 50 sayfa olarak yayınlanmaktadır.

Dergilerin kullandığı kağıtlar III. hamur 54 gramaj olarak süreklilik göstermektedir.

Dergiler renkli basılmaktadır. Ancak, renkli basılan kısımlar değişiklik göstermektedir. Kapaklar, çizgi-roman ve öyküler 4 renk basılmaktadır.

Dergilerin ederi giderek artış göstermektedir. İncelenen dergilerden Milliyet Çocuk Dergisinin ilk sayıları 750, son sayıları 1000 kuruş; Tercüman Çocuk Dergisinin ilk sayıları 500, son sayıları 750 kuruş olarak satışa sunulmuştur.

Her iki dergide de ayrı kapak bulunmaktadır. Kapaklar derginin iç kısım kağıtlarından ayrı nitelikte kağıttan oluşmaktadır. Her iki dergi kapağı değişmez klişe, fakat değişen resim ve renklerle basılmaktadır. Kapakların ön-arka dış, ön-arka iç yüzleri kullanılmaktadır. Fakat kullanım dergilere göre farklılık göstermektedir.

a. Milliyet Çocuk

Derginin ön kapağı yaklaşık %70 oranında derginin içinde verilen çizgi-romanların konularını, kahramanlarını gösteren tek resimle; %10 oranında derginin armağan eki ya da dergiye ilişkin reklamların yer aldığı ikinci resimden oluşmaktadır. Bu nitelikler çocukların üzerinde satın alıp almama konusunda karar verdireci rol oynamaktadır.

Milliyet Çocuk Dergisinin arka kapağı büyük ölçüde banka reklamlarından oluşmaktadır. Yaklaşık %75 oranında bankaların film gösterileri ve kumbaraları tanıtılmaktadır. Bu tür reklamlarla bankalar çocuk kafalarında meşrulaştırılmaktadır. Arka kapağın %25 ölçüsünde diğer konuları; derginin duyuruları, ünlü kişi ve futbolcu posterlerinden oluşmaktadır.

Derginin inceleme kapsamındaki tüm sayıların ön-iç kapağında “Kaptan ve Çocukları” çizgi-öyküsü yer almaktadır, arka-iç kapağın %60 ağırlığını da “Temel Reis” çizgi-öyküsü kapsamaktadır. Bu çizgi-öykünün dışında derginin kendi reklamı, eğitici-oyuncak reklamı %30, boyama sayfası %10 ölçüsünde sıra izlemektedir.

Milliyet Çocuk Dergisinin kapak resimlerine ilişkin genel bir konu, görüntü değerlemesi yapılırsa; ön kapakların tümünde çocuğun deviniminden hoşlandığı düşünülerek çizgi-romanların konu ve kahramanları aktarılmış görülmektedir. Tüm kapaklarda savaş sahneleri, serüven kahramanlarının kötü kişileri güç duruma düşürdüğü sahneler, serüvenin en heyecanlı bölümü yer almaktadır. Örneğin, timsahlarla bataklık içinde, yırtıcı kuşlarla balonda, kızılderililerle atlı araba içinde, küçük bir kayıkla nehirde çarpışma görüntüleri yansıtılmaktadır.

Çizgi-roman, çizgi-öykü ağırlığının dergideki üstünlüğü, savaş sahnelerinin çokluğu, reklamların niteliği ve çocuğun kendini özleştireceği kişilerin-futbolcu, artist gibi- posterlerinin sunulduğu genellendiğinde, çocukların serüven çağı özelliklerinden yararlanılarak tecimsel amaç güdüldüğü, çocukların örnek alması gerekli kişiler bir bilim adamı, devlet adamı, uğraşlarıyla topluma dönük yararlar sağlayan kişi değil de bireysel ün, üstelik kolay sağlanan ün örnekleyen kişiler oluşu olumsuz olarak nitelenebilir.

b Tercüman Çocuk

Derginin ön kapağını önemli yoğunlukta-yaklaşık %75 haf-tanın önemli gününe ilişkin konular kapsıyor. Sözcüleri “Bahar’ın Gelişi” “Fatih’in İstanbul’a Girişi” “23 Nisan” “Anneler Günü”.

Milliyet Çocuk Dergisinde öncelikle olan çizgi-roman kahra-manlarının kapağa aktarımı, Tercüman Çocuk Dergisinde %15 ölçüsüyle ikinci sırada: “Asteriksler”, “Tunga”, “Uzay Mezarlığı” vb. Dergide kimi kez de salt ilgi çekmeden yola çıkarak, içerikle ilgisiz, pistte bir yarış otosu, uzayda bir astronot %10 oranıyla ka-pağı oluşturmaktadır.

Tercüman Çocuk Dergisinin arka kapaklarının tümüne yakın oranını %95 banka reklamları kapsamaktadır.

Araştırma içindeki dergilerin ön ve arka iç kapaklarında yer değiştirerek “Bilmece-Bulmaca” ve “Tercüman Gençlik Yayınları” reklamları yer almaktadır.

2 Dergilerin İçerikleri

Her iki dergide de belirli konu türleri ele alınmaktadır. Der-gilerde tür ve yoğunluk olarak ilk sırada çizgi-öykü ve romanlar yer almaktadır. Her iki dergide de bu tür ayrılan yer, dergi sayfa-larının yaklaşık yarısını kapsamaktadır.

Milliyet Çocuk ve Tercüman Çocuk Dergilerinde konu türüne ilişkin ikinci sırada Ansiklopedik Bilgiler yer almaktadır.

Her iki dergide de kapsam ve yoğunluğu yaklaşık birbirine denk ölçüde diğer konu türleri izlemektedir: Eleştiri-söyleşi, bil-mece-bulmaca,okur sayfası, TV-Sinema, gülmece ,şiiir. vb...

Öykü, roman ve şiirlerde konunun geçtiği yer ve zaman fark-lılık göstermektedir. Bu farklılık konu türlerinin içeriğinde de gö-rülmektedir.

Çizgi-Öykü, Roman

a. Milliyet Çocuk

Derginin araştırmamız kapsamındaki tüm sayılarının orta sayfalarında bütün halinde çeviri yapıtlar resimlenmiştir. Bun-lar “Balonda Beş Hafta”, “Küçük Trampetçi”, “Kuzey Güney Sa-

vaşı”, “Dünyanın Ucundaki Fener”, “Zambezi Yolunda” “Göller Kraliçesi”. “Denizler Kralı”, “Uçan Gemi” başlıklarında sonulmuştur. Dergide ayrıca, “Red Kit”, “Larry Yuma” “Uzay Çocukları”, “Bizim Ali”, “Temel Reis”, “Pembe Panter” çizgi roman ve öyküleri de tek kısa güldürü, sürekli serüven nitelikleriyle yaklaşık %50 oranında yer almaktadır.

Dergide “Uzay Çocukları” ele alınan konu ve işleniş biçimi yönünden yapıcı, yaratıcı, düşsel gücü geliştirici nitelikte görülmekte; iyilik, sevgi konularını olumlu; korku, öfke, kin konularının olumsuz yansıtıldığı başarılı bir kurgu-bilimsel çizgi roman izlenimi vermektedir. Üstelik ulusal bir sanatçının yaratısı. Ne var ki bu bolluk yanında onun ilginç ve yararlı yönü pek yansımıyor görülmektedir.

Güldürü ögesi ağırlıklı çizgi öykülerin de-Temel Reis, Pembe Panter, Bizim Ali- yararlarına karşın, bu çoklukta verilmesi gereksiz izlenimi yaratmaktadır. Üstelik bu öyküler “varlığını sürdürülebilmek için güçlü olmak zorunludur” ortak düşüncesinden yola çıkarak karşısındaki açıklarından yararlanmayı öğütlenmektedir. Pembe Panter çerçevesinde -haksızca -nasıl yararlanıyorsa, Temel Reis ispanağı ile nasıl güçleniyorsa çocuk da bu yolların birini izleyerek rahat bir yaşama kavuşabileceğini sanabilir.

Milliyet Çocuk Dergisinde kapaktan başlayarak “Bizden Size” “Okurun Sesi” ve “Tanıtım” köşelerinde en ağırlıklı öge olarak çizgi roman ve öykülerden sözedilmesi, çocukları resim aptalı, okuma konusunda maymun iştahlı yapan bu türün sakıncalarını düsündürmektedir.

b Tercüman Çocuk

Tercüman Çocuk Dergisinde de çizgi-roman ve öyküler ön sırada yer almaktadır. 50 sayfadan oluşan derginin yaklaşık yarısı-24 sayfa- bu türe ayrılmıştır. Bu yoğunluk derginin diğer türlere ne ölçüde yer verdiğini ilk aşamada belirlemektedir.

Dergide “Zıdır”, “Uzay Mezarlığı”, “Dani Fütüro’nun Serüvenleri”, “Cengiz Han”, “Yüzbaşı Volkan”, “Tungo” adlarıyla yayınlanan roman ve öykülerden sadece “Zıdır” resim nitelikleri açısından olumlu görülmekte, diğerleri karanlık çizgili, belirsiz, içiçe, karmaşık resimlerden oluşmaktadır.

Güldürü ögesi ağırlıklı “Astriks” güncel eleştirilere de yer vermektedir. Değişik kareler içersinde sözgelişi, “tüpgaz bile var”, “filtreli sigara”, “kahve”, “ince kazık pazarı”, “100 gr. kıyma”..vb. sözleri görmek olasıdır.

Ansiklopedik Bilgiler

a Milliyet Çocuk

Ansiklopedik yazılar dergide yoğunluk, kapsam olarak çizgi roman ve öykülerin ardından gelmektedir. Dünya ülkelerini, komşularımızı, insan vücudunu, uluslararası ölçüleri, hayvanların ilginç yanlarını, elektriği, Çanakkale Zaferini, İnönü Savaşını, Mozart’ı, Duraklama dönemini, Oyuncak Müzesini, İktisat Kongresini, B.Brecht’i ve matematik bilgilerini içeren bu tür, “Genel Kültür”, “Tarihte Bu Hafta”, “Yaşanmış Hayvan Öyküleri”, “Gezi Notları”, “Hayvanlar Ansiklopedisi” başlıklarıyla verilmektedir.

Ders konularını, öğretim izlenceleri koşutunda aktarıldığı, bilgileri pekiştirmenin, gereğinin üstünde verildiği, bu ölçü ve yoğunlukta bilgi aktarımının yararı tartışılabilir görülmektedir.

b Tercüman Çocuk

Dergide ansiklopedik yazılar belirli başlıklarda sunulmamaktadır. Hayvanlar ,Sağlık, Coğrafya, Arkeoloji vb... konular dergide ortalama 4 sayfayı kapsarken, benzer ölçütte test ile okurların bilgileri sınanmaktadır. Ne var ki sorular açık, anlaşır bir dille sunulmuyor, kimi sorular yanlış düzenleniyor. Sözgelişi, “Birden fazla sözcükten oluşan tamlamalarla ne ad verilir?”

- a) Belirtili Tamlama b) Belirtisiz Tamlama c) Takısız Tamlama
d) Zincirleme Tamlama (Her dört seçenek de sorunun doğru yanıtıdır.)

Başlıkta Dilbilgisi Test’i denirken -i durum eki yanlış ayrılmıştır.

Bilgi aktarımını pekiştiren bu tür testlerin sakıncasına ilişkin Milliyet Çocuk Dergisinde yapılan değerlendirme burada da geçerlidir.

Sinema/Televizyon

a Milliyet Çocuk

Dergide bu konu türü kimi kez “Tele Yunus”, “Sinema TV”, “Kısa Kısa”, “Beş TV Sorusu” gibi başlıklar altında, kimi kez de sinema ya da TV'nin ünlü kişilerinin, sevilen dizi kahramanlarının posterleri ile oldukça önemli -yaklaşık %15- kapsamda verilmektedir. Yanısıra, her sayıda olmamak koşuluyla bir filmin foto-romanı (3 tam sayfa), ödüllü yarışma (2 tam sayfa) da bu kapsam içindedir.

Çizgi-roman ve öykülere ilişkin yapılan yoruma benzer bir yorum sinema/TV sayfaları için de yapılabilir.

TV'de yabancı dizi filmlerle bize aktarılan, kendi toplumumuzun yaşam biçimi, örnek alınacak ya da kınanacak davranışları değil, başka bir toplumun yaşamıdır. Bu yabancı kültürün aktarımına çocuk dergisinin de yardımcı, etkileyici, aracı olması olumlu karşılanamaz. Ayrıca posterlerle bunların baş kişilerini yansıtmak da bu çabaların gücünü arttırıcı bir öge olarak görülmektedir.

b Tercüman Çocuk

Sinema/TV konu türünün Milliyet Çocuk Dergisindeki yoğunluğuna karşın bu dergide sadece “Televizyon, Sinema, Müzik Haberleri” başlığıyla yer verilmektedir. 2 tam sayfalık %5 kapsam içinde güncel TV, sinema, müzik olayları okuyucuya haber biçiminde sunulmaktadır.

Eleştiri/Söyleşi

a Milliyet Çocuk

Dergide bu konu türlerine ilişkin yazılar bütünü “Konuk Yazar”, “Kirpi Çocuk”, “Mehmet'in Çevre Dosyası”, “Taşkın Amca”, “H.Kıvanç Sizlerle” başlıklarıyla veriliyor. Çocukların davranışlarının eleştirildiği, öğüt verilip yol gösterildiği yakın çevresi ve sorunların konu edildiği bu yazıların kimileri, büyüklerden küçüklere örnek öykücüler olarak, kimileri de çocukların kendi düşünce ve izlenimleri olarak düzenlenmiş. “Büyüklerin gözüyle çocuk” kavramının ağırlığını bir yana bırakırsak, yararlı yazı dizilerinden oluştuğu söylenebilir.

b Tercüman Çocuk

Derginin araştırma kapsamındaki sayılarında bu konu türüne ilişkin yazılara yer verilmemiştir.

Bilmece-Bulmaca

Dergide, Bilmece-Bulmaca yazı ve çizgileri 4 sayfayı -%6- kapsamaktadır. Her sayıda iki tam sayfa “Bilmece-Bulmaca, bir tam sayfa “Sözcükler Arasında” başlıklı dil bulmacası ve bir sayfa “Pul Köşesi”ne yer verilmektedir.

Bu konu türü, boş zamanların değerlendirilmesi anlamında düşünüldüğünde yararlı olduğu izlenimi belirebiliyor .Ancak içerik çizgisel aktarımların bir uzantısı, ansiklopedik bilgilerin bir yoklaması olunca, bu olumlu yargı silinebiliyor. Dergide bu konu türüne ilişkin, gerçek boş zaman değerlendirmesi, dil beğenisi ve uğraşı verdiği için “Sözcükler Arasında” köşesi başarılı görülmektedir.

b Tercüman Çocuk

Derginin ön ya da arka iç kapağında “Bilmece-Bulmaca” başlığıyla bir tam sayfa -%2- sunulmaktadır. Ancak, yazı ve çizgilerin içerikleri öylesine kolay düşünülmüş ki, yarar sağlayıp oyun ve düşündürme işlevini gerçekleştirecek boyutta görülmemektedir.

Okurlarla İletişim

a Milliyet Çocuk

Dergide okurlara seslenen yazıların ya da okur yazılarının yer aldığı “Okurdan Okura”, “Okurun Sesi”, “Mektup Arkadaşı”, “Bizden Size” başlıklı yazılar 3 sayfalık %5 bir alan kapsamaktadır.

Okurlarla iletişimin sağlandığı bu bölümde çocukların gönderdikleri resim, öykü, şiir, fıkra ve yazıların yayınlanması olumlu görülmektedir. “Okurun Sesi” başlıklı bölümde okuyuculardan gelen mektupların hep dergiye övgü yağdıranları seçilmiştir. Dergi bu başlık altında okuyucularının ağızından kendi reklamını yapıyor görülmektedir. “Bizden Size” köşesi de tanıtım ve reklam görevini üstlenmiş. O zaman denilebilir ki ard iletişim yerini rekama bırakmaktadır.

b Tercüman Çocuk

Dergide okurlarla iletişim konulu yazı ve çizgiler yaklaşık 3 tam sayfada -%6- sunulmaktadır. “Posta Kutusu”, “Sizin Gönderdikleriniz”, “Üyelerle Başbaşa” başlıkları altında okurların sorularına yanıtlar, okuyucu fotoğrafları, şiirleri, resimleri, yazıları verilmekte, üyeler “Keloğlan Çocuk Tiyatrosu” gösterilerinden yararlandırılmaktadır.

Güldürü

a Milliyet Çocuk

Dergide güldürü nitelikte dizi yazı olarak “Pıtırıcık” ın Serüvenleri” görülmektedir. Çizgi-öykülerde sözü edilen “Bizim Ali”, “Temel Reis”, “Pembe Panter”, ile Sinema TV’da değerlendirilen “Tele Yunus” ta da güldürü belirgin öge olarak ele alınmaktadır.

Yaşama sevinci, espri inceliği, düşünebilme kıvraklığı kazandırmaları nedeniyle güldürü, çocukların en beğendikleri, yararlı bir anlatım ve yaklaşma aracı olarak görülmektedir.

b Tercüman Çocuk

Dergide güldürü nitelikli bölüm “Gülmece-Güldürmece” başlıklı bir sayfada verilmektedir. Fıkra ve karikatürlerden oluşan bu bölümü, içindeki güldürü öğeleri ile “Zıppır” ve “Asteriks” çizgi öyküleri tamamlamaktadır.

Öykü-Şiir

a Milliyet Çocuk

“Öykü Köşesi” tek bir sayfa ve tek bir öykü ile yoğunluk olarak çok gerilerde -%3- yer alan konu türü olarak görülmektedir. Okuma beğenisini, alışkanlığını veren, yaşam gerçeklerini yansıtan, resim karmaşasından kurtaran, dil, anlatım yeteneğinin güçlenmesine yardımcı olan bu türün ön sıralarda yer alması gerekmektedir.

Şiir türü de dergide yetersiz ölçüde yer almaktadır -%1- Her sayıda sadece bir ozanın şiirine yer verilirken, bu türün dil estetiğini kavrama, düş gücünü arttırma özelliklerinden yararlanılmaktadır. Tek örnekle yetinilen şiirler biçim ve içerik yönüyle olumlu değerlendirilebilir.

b Tercüman Çocuk

Derginin araştırma kapsamındaki tüm sayılarının sadece birinde “öykü” yer almaktadır.

Dergide “şiiir” türüne hiç yer verilmemektedir.

Reklamlar

a Milliyet Çocuk

Dergide reklamlar kapsam olarak şiiir, öykü türlerinin toplamından da önde gelmektedir -%7- içeriklerini kalem, oyuncak, kitap, tiyatro, banka ve derginin kendi reklamları oluşturmaktadır.

b Tercüman Çocuk

Derginin reklamlara ayrıldığı yer %8 oranına yaklaşmaktadır. Ağırlığını kendi yayınları ve bankaların oluşturduğu reklamların bu kapsamda yer alması düşündürücü bulunarak, günlük yaşamın her bölümünde yaşanan reklam olayının çocuk dergilerine de yansması olumsuz değerlendirilebilir.

Konunun Geçtiği Yer-Zaman

a Milliyet Çocuk

Dergilerin olay anlatımına dayanan yazı ve resimlerde konunun geçtiği yer şu ölçülerde dağılım göstermektedir: Yabancı ülkeler %59, ülkemizi konu alanlar %18, uzay ve gezegenler %6, belirtilmemiş yer %6.

Araştırma kapsamındaki dergilerde işlenen konular “zaman” açısından çözümlendiğinde geçmiş zamanın önemli ağırlığı kapladığı görülmektedir. Tarihsel konuları içeren yazılar, çizgi-romanların tümü geçmiş zamanla ilgilidir. Geçmiş zamanlı konulara bütün içinde %63 oranda yer verilmektedir. Şimdiki zamanlı konular %28. Sadece “Uzay Çocukları” çizgi-romanında kullanılan gelecek zaman %4. Çoğunluğun geçmişe dönük oluşu düşündürücü olarak değerlendirilmektedir.

b Tercüman Çocuk

Dergide Türkler ve Türkçe ülke sınırlarını aşarak çok uzak ülkelere ve geçmiş yıllara dek uzanan bir konu olarak ele alınmak-

tadır. Olaylar “Tengiz Han”da böyle bir ortamda geçmekte, Çin Seddi Türk yurdunda mekan olarak belirlenmektedir.

Aynı tarih kavramı “Bilgi Testler”ndeki sorulara dek yansımış görülmektedir. Araştırma kapsamındaki dergilerin tüm soruları Orta Asya da da Osmanlı tarihi konularını içermektedir. Okurların çizdikleri resimlerden yayınlanabilenlerin büyük çoğunluğunu yine Orta Asya kahramanları oluşturmaktadır. Bu niteliğiyle derginin, okuyucu çocukları koşullandırdığı, belli bir düşünce yapısının temellemesini yaptığı görülmektedir.

3 Dergilerin Dil ve Anlatımı

a Milliyet Çocuk

Araştırmaya giren dergi sayılarının en başarılı yanları dil-anlatım özelliği olarak görülmektedir. Anlatımda kısa tümceler yeğlenmektedir. Okurların söz dağarcıkları gözardı edilmemektedir. Noktalama ve yazım kurallarına uymada titiz davranılmaktadır. Aynı titizlik sözcük seçiminde de sözkonusudur. Herbiri ortalama 175 sözcükten oluşan 7 sayfada toplam 1227 sözcüğün 24’ü Doğu kaynaklı, 7’si Batı kökenli. Kullanılan sözcüklerin 1196’sı -yaklaşık %96’sı- Türkçe .Bu ana dilimiz adına kutlanmaya değer bir utku olarak değerlendirilebilir.

b Tercüman Çocuk

Dergide özellikle çizgi-romanların dil ve anlatımı denetimden uzak görülmektedir. Okurların söz dağarcıkları dışında, algılama güçlüğü yaratabilecek sözcük ve kavramların kullanımına rastlanmaktadır. Eş anlamlı sözcükler (macera/serüven, medeniyet/uygarlık) aynı tümcede kullanılabilir. Yazım yanlışları (ebed/ebet, basbayağı/basbaya....) görülebilmektedir. Kimileri baskıdan kaynaklanan noktalama yanlışları da göze çarpmaktadır.

Dergide kullanılan sözcüklerin Türkçe oranı yaklaşık %93’e ulaşmaktadır. Araştırmaya giren 800 sözcüğün sadece 54’ü yabancı kökenli. Sözcük seçimindeki bu titizliğin dilin kullanımında korunamadığı görülmektedir

BÖLÜM IV

ÖZET, YARGI ve ÖNERİLER

ÖZET

Türkiye’de çocuklara sunulan dergilerin eğitsel niteliğini ortaya çıkarabilmek amacıyla 1979 yılında yayınlanan dergilerden Milliyet Çocuk, Tercüman Çocuk Dergileri ele alınarak biçim ve içerik yönünden incelenmiştir.

Başlıca bulgular şöylece sıralanabilir:

1— İncelenen iki dergi de yılın her haftasında düzenli yayınlanan çocuk dergileridir.

2— Dergiler renkli basılmaktadır. Her iki derginin de kapağı deşişmez klişe, fakat deşişen resim ve renklerden oluşmaktadır.

3— Milliyet Çocuk Dergisinin ön kapağını derginin içinde verilen çizgi-romanların konularını gösteren tek resim oluştururken, Tercüman Çocuk Dergisinde haftanın önemli gününe ilişkin konular kapsamaktadır. Her iki derginin de arka kapağını banka reklamları oluşturmaktadır.

4— İncelenen her iki dergide de belirli konu türleri ele alınmaktadır. Yoğunluk olarak çizgi-öykü ve romanlar ön sıradadır. Bu türü her iki dergide de denk ölçüde diğerkonu türleri izlemektedir: Ansiklopedik Bilgiler, Sinema-TV Eleştiri-Söyleşi, Bilmece-Bulmaca, Okurlarla İletişim, Güldürü, Öykü, Şiir...vb.

5— Her iki derginin de yaklaşık yarısını kapsayan çizgi öykü ve romanlar aracılığıyla okurların “resim aptalı” ve okuma konusunda “maymun iştahlı” olmalarının sakıncaları görülmektedir.

6— Milliyet Çocuk ve Tercüman Çocuk Dergilerinde Ansiklopedik Bilgiler ders izlenceleri koşutunda ve salt bilgi aktarımını pekiştiren biçimde verilmektedir.

7— Milliyet Çocuk Dergisinde Sinema-TV konu türleriyle yabancı kültürün aktarımına aracı olunduğu, posterlerle bu çabaların gücü arttırıldığı görülmektedir. Tercüman Çocuk Dergisinde de bu tür benzer nitelikte sunulmaktadır.

8— Milliyet Çocuk Dergisinde “Büyüklerin gözüyle çocuk” kavramının ağırlığı Eleştiri-Söyleşi konu türünde gözlenebilmektedir.

9— İncelenen her iki dergide de Okurlarla İletişim konu türü ard iletişim yerine okurların ağızından derginin reklam görevini üstlenmektedir .

10— Milliyet Çocuk Dergisinde öykü ve şiir türleri bir sayıda sadece tek örnekle yetinilirken, Tercüman Çocuk Dergilerinde bu türlerin örneklerine yer verilmemektedir.

11— Günlük yaşamın her bölümünde yaşanan reklam olayı her iki çocuk dergisine de-banka reklamları ağırlıklı- yansımaktadır.

12— Milliyet Çocuk ve Tercüman Çocuk Dergilerle olay anlatımına dayanan yazı ve çizgiler de konunun geçtiği yer “yabancı ülkeler” olarak belirlemektedir.

13— Her iki dergide de konular “Geçmiş Zaman” ağırlığı içinde işlenmektedir.

14— Milliyet Çocuk Dergisinde kullanılan dil ve anlatım başarılı görülmesine karşın, Tercüman Çocuk Dergisi için aynı başarıdan söz etmek güçtür. Her iki dergide de kullanılan sözcüklerin Türkçe oranı %90’ı aşmaktadır.

YARGI

Bulguları yukarıda kısaca verilen her iki dergi bazı yönleriyle birbirlerinden farklı görünmekte ise de eğitsel yönden bakıldığında yeterli sayılamıyacak durumdadır.

ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları göz önünde tutulduğunda, öneriler iki alt başlıkta toplanabilir. Bunlardan bir bölümü genel ve uygulamaya ilişkin, bir bölümü de ileri araştırmalara yöneliktir.

Genel ve Uygulamaya İlişkin Öneriler

1— Yayıncılara İlişkin Öneriler

a Dergilerin kapakları yeniden gözden geçirilmelidir. Kağıt niteliği renkli, basıma uygun kapaklarda banka reklamları ve posterler yerine daha eğitsel amaçlı konular seçilmelidir.

b Dergilerde çizgi-öykü ve romanların çizgi türleri güzel sanat anlayışını destekler nitelikte olmalıdır. Çizgi-öykü ve romanların konusu eğitsel nitelik taşımali, yazıların okunabilme kolaylığı gözönünde tutulmalıdır. Çizgi-öykü ve romanların, dergilerin yarısına ulaşan kapsamı sınırlandırılmalıdır. Bu sağlandığında, okurların “resim aptalı” ve okuma konusunda “maymun iştahlı” olmalarının sakıncaları da giderilecektir.

c Ansiklopedik bilgiler ders izlenceleri koşutunda bilgi aktarımını pekiştirirken, bir ölçüde okul düzeyini aşmayı amaçlamalıdır.

ç Sinema-Televizyona ilişkin bilgilerin yinelenildiği, ünlülerin posterlerinin verildiği Sinema-Televizyon konu türleri kapsam olarak sınırlandırılmalıdır.

d Eleştiri ve söyleşilerin okurların kişilik gelişimine yönelik olması gözetilmeli, salt öğüt verici niteliği aşılmalıdır.

e Bilmece ve bulmacalar nicelik ve nitelik yönleriyle geliştirildiğinde umulan yararın sağlanacağı düşünülmelidir.

f Dergilerde kendilerinin yapmayı dilediklerinin, okurların ağızından söylettirildiği izlenimi silinmelidir.

g Güldürü ögesi ağırlıklı konu türleri sürdürülmeli, bu türün kendi toplumsal değerlerimiz doğrultusunda -Nasrettin Hoca, Keloğlan, Karagöz- örnekleri yeğlenmelidir .

h Öykü ve şiir türleri, okurların örnek alabileceği sanatsal niteliği olan ve ulusal sanatçılarımızın yarattığı örneklerle kapsam olarak arttırılarak korunmalıdır.

ı Dergilerde reklamlar sınırlandırılmalı, azından eğitsel niteliği olmayan reklamlar yerine ders aracı, zihinsel oyuncak, çocuk kitapları ,çocuk sineması, çocuk tiyatrosu....vb. okurların eğitimini ilgilendiren reklamlar yeğlenmelidir

i Konu türlerinde egemen olan geçmiş zaman kavramının ilke olarak şimdiki ve gelecek zamanla eşit ağırlık taşıması gözetilme-

lidir. Türlerde seçilen konunun geçtiği yerin ülkemize ilişkin olması düşünülmelidir. Bu düşünce, bağınazlık ölçüsünde değil; yabancı ülkelerden önce kendi ülkemizin tanıtılması amacını taşımaktadır.

j Dergilerde Türkçe sözcüklerin seçilmesi çabaları sürdürülmeli, noktalama ve yazım kurallarına uymada titizlik gösterilmelidir. Okurların yanlışları örnek alması, bu özen gösterildiğinde önlenebilecektir.

2— Anne-Baba ve Eğitimcilere İlişkin Öneriler

a Anne ve Babalar çocuklarının eline verdikleri dergilerin içerikleri yönünden bilgili ve bilinçli olmalıdırlar. Dergileri, bulgular da belirtilen nitelikleri gözönünde bulundurarak, çocuklarına yol gösterici olmalıdır.

b Öğretmenler, derginin içeriğini tanıyarak, eğitim amaçlarını ve sınıfta işledikleri konuları gözönünde tutarak, aralarındaki ilişkiyi değerlendirip, öğrencilerine gerekli rehberliği yapmalıdırlar.

c Deneticiler, öğretmenlerin, eğitim araçları ve konularıyla dergilerin içerikleri arasındaki ilişkiyi değerlendirip değerlendirmediklerini izlemelidirler.

d Dergileri eğitim kurumlarına salık veren kurul, araştırma bulguları doğrultusunda dergileri biçim ve içerikleriyle izlemeli, niteliklerinde belirecek sapmalar karşısında “olur”larını geri çekebilmelidir.

3— İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler

a Araştırma kapsamındaki dergilerin sayıları çoğaltılarak ya da benzer türdeki Kumbara, Başarı, Pamuk Çocuk... gibi dergilerin de araştırmaya alınarak kapsam genişletilmelidir.

b Araştırma konusu okunabilirlik-cümle uzunluğu, sözcük türleri, sözcük kullanım sıklığı-yönüyle de değerlendirilmelidir.

c Araştırma konusu baskıya ilişkin-harf türü ,harf büyüklüğü, satır uzunluğu, satır aralığı, renk karşıtlığı.. yönleriyle de değerlendirilmelidir.

d Çocuk-dergi ilişkisi-niçin, nerelerini okuyorlar/okumuyorlar?- araştırma konusu olarak değerlendirilmelidir.